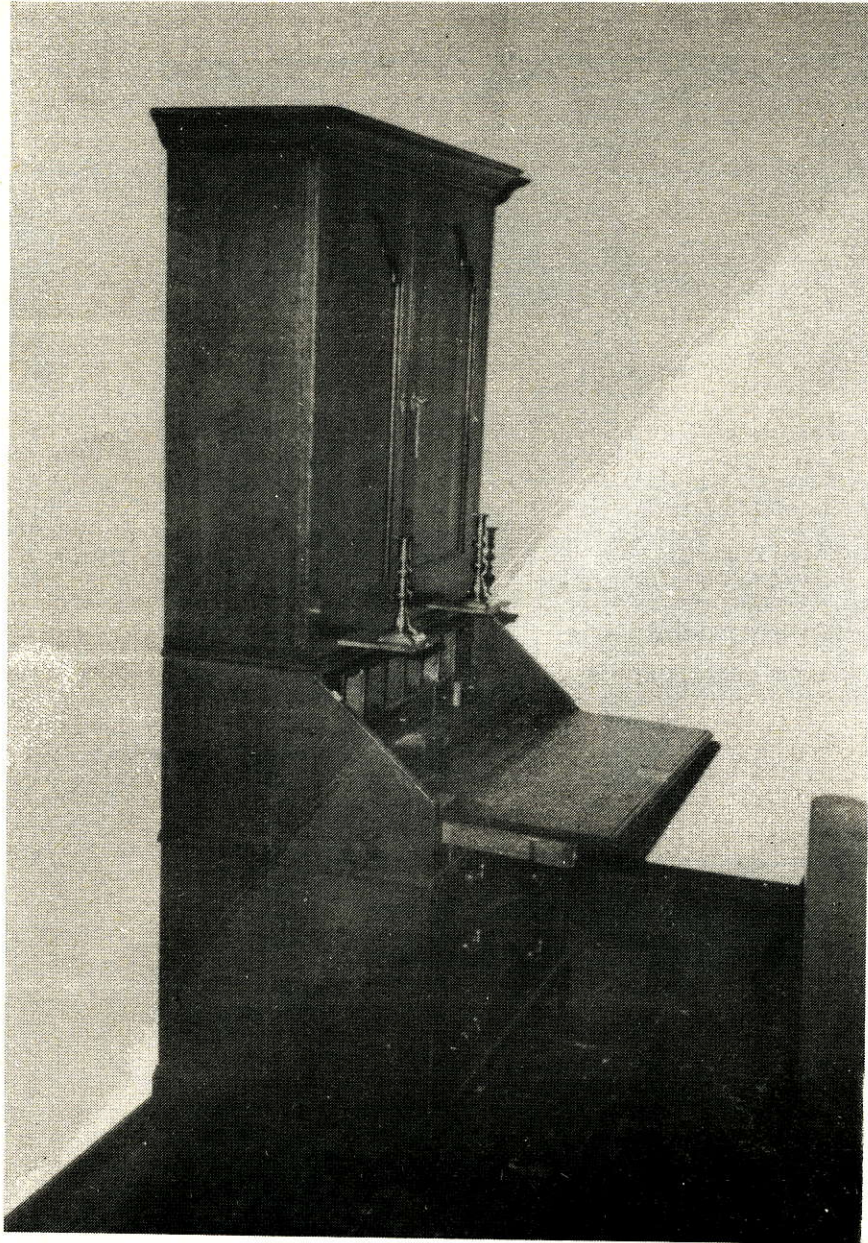

'Baerje'

*Maandelijkse uitgave
van de
Historische Kring "BAERNE"
(waarin opgenomen
"de Vuursteenkoerier")*

Dick Radstok & Zoon v.o.f.

Antiquairs

Gespecialiseerd in het vroege Engelse meubel

Beëdigde taxaties

Oranjestraat 1
Baarn

0 2154 - 13453
b.g.g. 0 2154 - 15333

Redactie: Mevrouw L.M. Bijvanck-Dingemans,
J. Kruidenier
G. Brouwer

Correspondentieadres: Mevrouw Bijvanck, Van Reenenlaan 10, Baarn.
Telefoon: 12817.

Dagelijks bestuur: G. Brouwer, Sophialaan 39, Baarn. tel. 14131
(voorzitter)
H.v.d. Steeg, Talmalaan 39, Baarn. Tel. 17571
(penningmeester.

Inhoud van dit nummer: Van de redactie
Vertrek secretaris
Programma najaar
Amstel Porcelein
Langbroekerwetering
Van Koopmansbrief tot Dagblad Deel 1
Geknipt
Agenda.

VAN DE REDACTIE

Aan het begin van een nieuw seizoen is het onvermijdelijk terug te kijken. Wat in het afgelopen jaar het meest opviel, is wel het geringe aantal bezoekers van de avonden van de Historische Kring. Hebt u het allen druk, wordt de datum van een bepaalde avond te laat bekend gemaakt of vindt u de onderwerpen niet interessant. Het is zo jammer en ontmoedigend zo'n half lege zaal in te kijken. U heeft er waarschijnlijk geen idee van hoeveel werk er verzet wordt om zo een avond voor de gehele Historische Kring te organiseren. De Historische Kring bestaat bij de gratie van het aantal leden; gek genoeg is dit aantal best voldoende, namelijk zo'n 95. Daar is op de bijeenkomsten maar dan ook erg weinig van te merken. Zoals u in de agenda van dit blad kunt zien zijn de data van de avonden nu reeds bekend. Noteert u ze en komt allen! Het geeft het bestuur moed om verder te gaan op de ingeslagen weg.

DE HEER JOJADA VERRIPS WEG ALS SECRETARIS

Aan een zo belangrijk en daarnaast betreurenswaardig feit als het vertrek van de secretaris van het bestuur van onze Kring kan niet in dit blad worden voorbijgegaan. De Heer Verrips heeft tijdig het bestuur medegedeeld vanaf 1 september 1977 zijn functie te zullen neerleggen, als gevolg van zijn drukke werkzaamheden overdag. Het bestuur van de Historische Kring dankt hem ook langs deze weg hartelijk voor zijn bezigheden in het belang van onze vereniging. Ieder van ons betreurt het erg Jojada Verrips te moeten missen; maar heeft natuurlijk alle begrip voor zijn beslissing. Jojada: wij wensen je véél succes in jouw werk.

DE HISTORISCHE KRING DEZE MAAND

"HET NEDERLANDS OPENLUCHTMUSEUM"

Waarom en hoe?

Lezing door de Heer J.M. Stikvoort, hoofd van de afdeling Voorlichting en Educatieve Dienst van het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem.

Deze lezing wordt gehouden op woensdag 28 september a.s., 's-avonds om 8.00 uur in café Beerenstein aan de Zandvoortweg te Baarn, in de zaal achter het café. (zie ook agenda, achter in dit blad)

Duur van de lezing: ca. één uur voor de pauze en ca. drie kwartier na de pauze. Duur van de pauze ongeveer een kwartier.

PANORAMA VAN HET VERLEDEN HET NEDERLANDS OPENLUCHTMUSEUM, WAAROM EN HOE.

Lezing met kleurendia's.

In 1912 stichtte F.A. Hoefer het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Hij zag dat door industrialisatie, uitbreiding van steden en dorpen, wegeaanleg en modernisering boerderijen werden afgebroken of verbouwd, wind- en waterradmolens buiten gebruik gesteld, kortom, dat veel van het eigen karakter van het Vroegere platteland, van de cultuur van boer, herder, visser, molenaar en ambachtsman verdween. Uit vele delen van Nederland werden nu originele boerderijen, molens plattelandsbedrijven naar het museum overgebracht en ingericht. In het 44 ha grote park van dit Rijksmuseum zijn ze nu van binnen en buiten te bezichtigen. Met de rijke verzamelingen klederdrachten en boerenwagens, zijn kruidentuin vormen zij één indrukwekkend "Panorama van het verleden".

De inleider vertelt over stichting, doel en taak van het Nederlands Openluchtmuseum, over problemen van afbraak, overbrenging en inrichting van de gebouwen. Aan de hand van kleurendia's maken wij een rondgang door het museumpark met bezoek aan boerderijen, molens plattelandsbedrijven, Zaanse en Marker buurt, aan de kruidentuin en verzamelingen klederdrachten en oude vervoermiddelen.

PROGRAMMA IN OKTOBER A.S.

Lezing door de Heer Ir. P.M. Vrijlandt te Hilversum over "Het huis en de familie Ruysdael"

(enkele aantekeningen over vroege vestiging van Amsterdamse families op de grens van Gooi en Utrecht.)

Deze lezing wordt gehouden op donderdag 20 oktober a.s.
Plaats: wordt nog bekendgemaakt
Tijd: 8.00 uur.

(zie ook agenda achter in dit blad)

PROGRAMMA IN DECEMBER A.S.

Donderdag 1 december : Verguldavond, onder leiding van Mevr. Astro.
Plaats: kelder Gemeentehuis (bereikbaar via Laanstraat)

TIJD: 20.00 uur; hek is open vanaf ea. 19.45 uur.

Wilt u zich opgeven voor 15 OKTOBER A.S.

Dit in verband met het bestellen van de speculaaspoppen en de verf.
De kosten van deze avond (per persoon ca. f. 12.50) komen dit keer

AMSTEL PORCELEIN 1784 - 1814

In het Museum Willet-Holthuysen, Herengracht 605 te Amsterdam wordt van 17 september tot en met 4 december a.s. een tentoonstelling gehouden van Amstelporcelein.

Een ieder die enigzins bekend is met het Nederlands porcelein uit de 18e en het begin 19e eeuw weet dat de fabrieken te Ouder- en Nieuwer-Amstel, waar het Amstelporcelein werd gemaakt, geen op zichzelf staande ondernemingen zijn geweest.

Zij zijn de voortzetting van de porceleinfabrieken te Weesp en Loosdrecht. In Weesp werd in 1759, door de Graaf van Gronsveld Diepenbroek een porceleinfabriek gevestigd, waarvoor vele bekwame buitenlandse medewerkers werden aangetrokken. Deze fabriek is slechts een kort leven beschoren geweest. In 1771 moest zij haar poorten sluiten. De uitrusting en resterende voorraden van de fabriek werden opgekocht door Dominee de Mol, die daarmee, ter stimulering van de werkgelegenheid en de welvaart in zijn armelijke gemeente, in Loosdrecht een porceleinfabriek wilde inrichten.

Na een periode van experimenten elders, werd de fabriek in 1772 in bedrijf gesteld.

Ondanks het kwalitatief hoogstaande product dat deze fabriek voortbracht kon zij de concurrentiestrijd met andere fabrieken niet lang volhouden. In 1782 werd tot liquidatie besloten.

Enige Amsterdamse geldschieters van de Loosdrechtse fabriek, de heren John Hope, Joachim Rendorp, Abraham Dedel en Cornelis van der Hoop namen het initiatief de porceleinfabricage voort te zetten, doch op een gunstiger gelegen plaats.

Daartoe werd in 1784 de voormalige katoendrukkerij "Het Molentje" bij De Omval aan de Amstel te Ouder-Amstel door Van der Hoop aangekocht. De resterende voorraden en de uitrusting van de Loosdrechtse fabriek werd daarheen overgebracht.

Leiding van het bedrijf kreeg Friedrich Daeuber, die ook gedurende de interimperiode het werk in de fabriek te Loosdrecht had geleid. Het merk, dat sinds de overname van de fabriek door de vier genoemde Amsterdammers, werd gebezigd was "Amstel".

Stukken uit de oude voorraad die in de Amstelfabriek werden voltooid of stukken die reeds onder de nieuwe leiding, vóór de overplaatsing naar Ouder-Amstel, in Loosdrechtse fabriek werden gemaakt, dragen soms de merken van de beide fabrieken: M.O.L. en Amstel.

Daeuber heeft zich van de medewerking van verscheidene werkers van de Loosdrechtse fabriek weten te verzekeren.

Er is in het Amstelporcelein een duidelijke verwantschap met, haast een voortzetting van het Loosdrechtse porcelein herkenbaar.

Wel is een opvallend geringere variatie in vormen en soorten van voorwerpen, dan bij het Loosdrechtse product worden aangetroffen.

Ook deze onderneming zal zich in 1800 genoodzaakt de productie te staken en tot verkoop van uitrusting en voorraden over te gaan.

Koopster werd de Firma Dommer & Co., fabrikanten van chemicaliën.

Zij zette de porceleinfabricage voort met gebruikmaking van het oude merk. Verscheidene nieuwe medewerkers werden aangetrokken. In 1809 werd besloten het bedrijf over te brengen naar Chamicaliën-fabriek

"Nieuwburg" van de Firma Dommer aan de Amstel te Nieuwer-Amstel.

Of in deze nieuwe vestiging ook porcelein werd gebakken of slechts oude voorraden en geïmporteerd buitenlands porcelein werd gedecoreerd, is niet met zekerheid bekend.

Dommer heeft steeds bekwame en fantasierijke decorateurs aan zijn onderneming weten te binden. De benarde economische toestand gedurende de Franse bezetting heeft Dommer het hoofd kunnen bieden.

Westrhenen, ingetrouwd, erfde Sterkenburg en Houdringe in 1772. In 1842 verkocht aan jhr. Fabricius van Leyenburg. Diens dochter gehuwd met van Boetzelaar. Achterterrein verkocht aan de Jong Schouwenburg. Voor een groot deel nu nog eigenaar. Het huis werd tot 1953 door van Boetzelaers bewoond, toen werd het verkocht aan Gront-Mij waarvoor verbouwd- vooral aan de achterzijde.

Oostbroek links. In + 1112 een klooster voor monikken, op de plaats van het K.N.M.I. was een nonnenklooster. Grote landerijen waren in hun bezit ook heerlijkheden zoals Zuylen en de Biesbosch (voor 1421 Elisabethvloed, werd het Hollandse Waard genoemd). Voor de veiligheid van Utrecht werd het klooster gesloopt, bovendien was het zo vaak aangevallen, dat er nog maar 3 à 4 monikken over waren. Zo ook het nonnenklooster in 1585. Er heeft een heks gewoond.

In 1880 werd er een huis gebouwd voor de Heer Bierens de Haan maar Royaards heeft het tegenwoordige huis gebouwd en dit verkocht aan van Son, die het weer verkocht aan van Reek. Diens familie maakte er een fruitbedrijf van.

Links Nieuw Amelisweerd. Nu van de gemeente Utrecht evenals Oud Amelisweerd (iets verder op links) en ook Rhijnauwen (weer verder). Het is in bezit geweest van o.a. Lodewijk Napoleon. De laatste eigenaar voor het in bezit van de gemeente Utrecht kwam was Bosch van Drakensteyn.

Beverweerd, Zweder van Zuylen was de eerstgenoemde eigenaar. Later Maximiliaan van Egmond, graaf van Buren, vader van Anna van Buren. Dan Nassau's, van Heeckeren van Enghuizen, van Rechteren Limburg, gravin Castel-Castel en nu is er een Quakerschool in gevestigd.

Rijsenburg rechts. Nu boerderij met op de ingangpoort het jaartal 1635. Hier worden namen als Proys van Rijswijk (ook bij Amelisweerd en Guntersteyn) Johan van Risenborch, Vianen gehuwd met Mechteld van Zuylen, Vianen en Goye, Culenborg van Dam, Oosthuyse met Ryckevorsel (baronstitel gekregen van Willem I) woonde echter in Sparrendaal. Oosthuyse bouwde RK kerk en dorpsplein in Driebergen.

Sterkenburg rechts. Enkele namen: van Wulven- van Sterkenburg, Yssendoorn (Isendoorn). Aeswijn (moord op 32 jarige Anton Aeswijn onopgehelderd, hij zweeft nog rondom het kasteel) Mathenesse, Hardenbroek Mamuchet Heer van Houdringe Westrhenen, Kneppelhout (broer van de studententypen schrijver "Klikspaan") Nu nog bezit van Kneppelhout familie.

Leeuwenburg links. gekocht van Zouden den Balch door Toussain. Daarna in vele handen overgegaan. 1808 Westrhenen en in 1854 de Beaufort. 2 broers wonen in een bungalow achter het huis, dat is ingericht voor 30 bejaarden die daar verpleegd worden.

Donjon Weerdesteyn recht verder weg tussen de bomen. Namen als Proeys (Amelisweerd en Guntersteyn) Zuylen Ysselsteyn, Gauwert van Egmont van de Nyenborg (broer van de Heer van Hindersteyn ernaast) tenslotte van Wykerslooth, Zij wonen op Hindersteyn en noemen zich Wykerslooth de Weerdesteyn.

Hinderstein. rechts. Enige namen: van Wulven, Zuermont, Gaesbeek, Bisschop David van Bourgondië, Gauwert (lid timmermansgilde, werd menigmaal verbannen, toch steeds weer tot schepen benoemd in Utrecht) van Zuylen van Nyevelt (eigenaren van de Haar) Oostrum, Reede douarière van Hardenbroek, van Haeften, van Brienen van de Groote Lindt's dochter huwde Graaf d'Alsace d'henin Liétard. 1911 verkocht in openbare veiling aan baron de Wykerslooth de Weerdesteyn (korte tijd burgemeester van Hilversum), bewoont het kasteel sinds 1940. Wapens op huis en poort van van Zuylen van Nyevelt en Bylandt.

Lunenburg is heel recent door de architect Canneman van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg bijna geheel herbouwd, in de oorspronkelijke staat, evenals het volgende kasteel.

Walenburg waar deze architect nu woont en in juli een tijdje zijn rozentuin, door zijn vrouw aangelegd en verzorgd, opgesteld voor publiek. Het is een roversburcht geweest. Nu eigendom van van Lynden van Sandenburg.

Sandenburg korte tijd van Baron van Reede. In 1792 verkocht aan baron Lynden. In zijn bezit waren ook Walenburg en Groenesteyn iets verder op. Het Sandenburg bij Veere was van Borselen.

Groenesteyn links Alleen nog te zien is de oude poort. Dit oorspronkelijk grote huis is nooit een ridderhofstad geweest.

Broekhuizen rechts is ook van de van Zuylens geweest en Gaesbeek (kasteel Duurstede, Philips de Goede bastaardzoon David van Bourgondië beleend zijn kamerheer Auxy ermee in 1460, verkocht aan Taets van Meerten. Oostrum, Tuyll van Serooskerken (kasteel Zuylen) Nellesteyn heer van Dompelaar, kanunnik van oud Munster, ridder Pauw van Wioldrecht en teslotte aan de beide zonen Stratenius wiens moeder een Pauw van Wioldrecht was.

Zuylensteyn rechts. In deze laatste oorlog is dit prachtige kasteel volkomen vernield. Hier woonden van Zuylens die o.a. ook Wayesteyn en Amerongen in bezit hadden. Nassau, Coert Reede en Aldenburg Bentinck waren hier de heren. De waardevolle inhoud van het kasteel is verwoest. De kleinere gebouwen zijn gespaard gebleven. Zie het poortgebouw,

Wayesteyn lijkt een oude boerderij op de ets van Jan de Beyer en zo ziet het er nog precies uit. Was in handen van Willem van Nassau Zuylensteyn Frederik van Nassau en in 1879 van graaf van Aldenburg Bentinck van Amerongen.

Amerongen. Van deze bewoners hoop ik, dat u veel te horen zult krijgen, Het huis is na de brand van 1672 gebouwd of door architect Maurits Post, zoon van Pieter Post of door Vennekool of door beide, wat wel meer gebeurde. Vennekool heeft onder Jacob van Kampen het Stadhuis op de Dam gebouwd. Hij heeft daar het mooiste gebouw van Europa vanuit de Gulden regel mee mogen helpen ontstaan en daar veel van geleerd. Als u nu dit huis ziet kunt u deze Gulden regel ook weer hier in Amerongen terugvinden.

UIT: COURANTEN EN PAMFLETTEN 700 JAAR NIEUWS IN AMSTERDAM.

Samenstelling: Mw. E.Z.R. Cohen (secretaris van het Nederlandsch Permuseum) Oude Turfmarkt 151, Amsterdam.

R.F. van Driesum

G. Kerkhof

Dr. M. Schneider

R.Ch.H. Stam

J.E. Thedinga.

VAN KOOPMANSBRIEF TOT DAGBLAD

De oudst bekende Nederlandse krant is de "Courante uyt Italien, Duytslandt, & c." in 1618 te Amsterdam uitgegeven door Caspar van Hilten. Zij werd gevonden door de Zweedse pershistoricus Focke Dahl in de Koninklijke Bibliotheek te Stockholm, waar de tot nu toe de grootste verzameling van oude Amsterdamse kranten zich bevindt. Deze Zweedse pershistoricus noemt Amsterdam het oudste kranten-centrum van Europa, niet alleen omdat in de eerste helft van de 17e-eeuw verscheidene Amsterdamse courantiërs hun bladen het licht deden

zien, maar ook omdat de eerste Engelse en Franse kranten vertalingen waren van Nederlandse bladen. Hiervoor was het betrekkelijk liberale klimaat verantwoordelijk, maar vooral van belang was Amsterdams centrale rol als handelsstad. Op het verband tussen handel en nieuws wordt nog nader ingegaan.

Vergeleken met de middeleeuwen was in de zestiende eeuw een sterke toename te bespeuren in de snelheid van berichtgeving, alsmede de hoeveelheid van berichten. Deze ontwikkeling liep parallel aan de ontwikkeling van het postwezen. Zonder geregelde postverbindingen was het immers onmogelijk goed op de hoogte te blijven van gebeurtenissen over de grens.

De Ontwikkeling van de Postverbindingen.

In de middeleeuwen waren het de vorsten en geestelijken die hun eigen boden onderhielden, om in voorkomende gevallen een brief over te brengen aan een ander hof of klooster. Bij de opkomst van de steden stelden de stedelijke overheden eigen bodediensten in om met elkaar te kunnen corresponderen. In Amsterdam werd in 1395, bij de dood van Daniël Sappel, knecht van graaf Albrecht van Beieren, het ambt van stads- of gerechtsbode "ten eeuwigen dage" aan de stad afgestaan; benoeming geschiedde voortaan door de Heren van Gerechte.

Omdat stad en handel onlosmakelijk verbonden zijn, konden kooplieden ook van deze stedelijke postdiensten (de boden waren in feite vervoerders van post) gebruik maken. Daar de regelmaat in deze diensten echter ontbrak en de nadruk toch lag op de correspondentie tussen stedelijke magistraten, gingen kooplieden al vroeg over tot het instellen van particuliere postdiensten, de zogenaamde koopmansboden. De ontwikkeling van de handel met de Oostzeestaten heeft hier in niet geringe mate toe bijgedragen. De koopmansbrieven, die in geregelde diensten werden overgebracht (men denke aan de vaste marktdagen), bevatten naast zakelijke mededelingen vaak berichten over de politieke en economische ontwikkelingen in een bepaald gebied. Men moet hierbij bedenken, dat de 16e eeuwse handel zich niet zozeer op een bepaald artikel, als wel op een bepaald gebied richtte, zodat alle gebeurtenissen die dat gebied raakten - politieke veranderingen, verwachtingen met betrekking tot de oogst, textielvoorraden, etc. - voor de kooplieden van belang waren.

Geleidelijk werden de postdiensten efficiënter ingericht en groeide het eenmansbedrijf uit tot een bedrijf met loonarbeiders. Er werden in Amsterdam vier postkantoren opgericht: het Antwerpse kantoor werd een verzamelpunt voor post naar Frankrijk, Engeland, Spanje en Portugal; het Keulse zorgde voor het contact met Italië, de Levant en een groot deel van Duitsland en de Oostzeestaten; het binnenlandse postkantoor tenslotte verzorgde de post op de Hollandse steden, waarbij het platteland verwaarloosd werd. Toenemende overheidsbemoeienis werd nooit betwist (aan de zogeheten "Postmeesters" werd ruimschoots tegemoet gekomen), en in augustus 1748 was de volledige "nationalisatie" van de posten een feit; in dat jaar werden de posten ondergebracht onder het bewind van Commissarissen van de Staten van Holland.

Zestiende eeuw: Geschreven kranten en gedrukte pamfletten:

Omstreeks 1450 ontwikkelde Johann von Gutenberg in Mainz een systeem waarbij met losse letters en tekst kon worden opgesteld, die vervolgens vele malen op paier gereproduceerd kon worden. Toch zou het nog anderhalve eeuw duren voordat gedrukte kranten hun intrede deden. De hoge kosten die aan het drukken waren gebonden maakten een rendabele opzet onmogelijk; de vooralsnog omslachtige werkwijze stond een vlotte publicatie in de weg; de voortbrengselen van de drukpers waren door de overheid gemakkelijk te censureren; tenslotte werd de nieuwe machine vaak beschouwd als een duivelse uitvinding, een houding waarvoor de kerk in niet geringe mate verantwoordelijk was; de gezagsondermijnende mogelijkheden werden goed voorzien! Deze factoren hebben ervoor gezorgd, dat men tot de zeventiende eeuw nog zijn toevlucht nam tot de meer betrouwbare en meer actuele geschreven krant; de drukpers was weggelegd voor pamfletten, die, in ontelbare hoeveelheden afgedrukt, een grote rol hebben gespeeld in de Hervormingstijd.

Een koomansbrief bevatte vaak mededelingen over gebeurtenissen die in een bepaald gebied waren voorgevallen. Wanneer het belang van de mededelingen dit vereiste, werden ze overgeschreven en aan anderen doorgestuurd.

Naarmate de handelscontacten, maar ook de politieke verwickelingen veelvuldiger en intensiever werden, ontwikkelde zich het beroep van krantenschrijver: de courantier, de gazettier, de nouvellist, de Zeitunger. Het is niet verwonderlijk dat Venetië, de grootste handelsmogendheid rond 1500, Europa hierin is voorgegaan.

De geschreven kranten, of "fogli a mano" die de verzamelnaam "avvisi" kregen (deze benaming kwam meestal in de titel voor), haalden hun voorlichting van de gezantschappen, die door de staat Venetië en ook door de pauselijke staten als permanente instellingen aan de belangrijkste hoven van Europa waren gestationeerd. Naast de "avvisi" moeten ook de "Fuggerzeitungen" worden genoemd, die zich meer specifiek op de handel richtten.

In 1592 besloot de Staten-Generaal tot de aanstelling van hun eigen "nouvellier" in Keulen: Hendrik van Bilderbeke. Zijn geschreven courant bevatte berichten uit de "avvisi" en de "Fuggerzeitungen" samen, en bevatte tevens de door hem zelf ingewonnen inlichtingen. Een andere bekende verzorger van geschreven couranten was Cornelis Cools, die in Den Haag berichten op paier stelde, welke hij bij de grote Europese postcentra verkreeg.

Incidenteel verschijnende gedrukte kranten konden nog niet tegen de geschreven kranten concurreren. Toch heeft de drukpers reeds in deze periode in belangrijke mate bijgedragen tot de ontwikkeling van de krant. Vooralsnog was het blijkbaar onmogelijk regelmatig een volledige krant te drukken, maar via de drukpers konden incidentele geschriften wel op grote schaal onder het brede publiek verspreid worden. Dit gebeurd in de vorm van vlugschriften, ook wel "vliegende bladen" genoemd, die op de markt te koop werden aangeboden, en waarin op vaak sensationele wijze melding werd gemaakt van een kroning, een vorstelijk bezoek, een goddelijk voorteken, of de meer prozaïsche natuurramp of moord; een prent verduidelijkte het een en ander. Dat deze vlugschriften ook in de hogere kringen grote populariteit bezaten, blijkt wel uit de vaak op sensatie beluste aanhef van veel geschreven kranten.

Rien de Roller voor uniek pentekenwerk

Rien de Roller hèt adres voor tekenles

★ Privé- en clubles ★

Inlichtingen: atelier, Bosstraat 4

of

Irisstraat 40

(tel. - binnenkort - 15983)

Een andere vorm waarin gedrukte geschriften een grote verspreiding vonden, was het pamflet, dat meer dan het vlugschrift op de opinie-
vorming was afgestemd. Vaak voorzien van een spotprent werden be-
paalde personen gehekeld, misstanden aan de kaak gesteld of de
tegenstanders belachelijk gemaakt. De Hervorming heeft ontelbare
pamfletten gemaakt, vaak met overheidssteun, waarin de Katholieken
dan wel de Protestanten gelijk werden gesteld aan de duivel. Het
pamflet, een effectief propagandamiddel, blijft tot op de dag van
vandaag voortbestaan. (wordt vervolgd).

DE VUURSTEENKOERIER

NOTULEN VAN DE ARWE VERGADERING

gehouden op donderdag 18 augustus ten huize van Bart Braat.

1. Opening. De secretaris opent de vergadering en maakt zijn excuses voor het ontbreken van een punt op de agenda nl. Installatie van de voorzitter. De secretaris wijdt enkele woorden van dank aan de afwezige, scheidende voorzitter en geeft het woord aan Herbert Kwak die hierbij als voorzitter is geïnstalleerd.
 2. Bestuursmededeling. Volgende mededelingen komen van het Alg. Bestuur
 - a. Hr. Vrijlandt komt op 20 oktober in Berenstein praten over Ruysdael
 - b. op 28 september komt er, eveneens in Berenstein een lezing over het openluchtmuseum; door de hr. Stikvoort.
 - c. op 16 november zal de hr. Brouwer een lezing houden over Gouda en Goudse glazen.
 3. Correspondentie. De brief aan de Hr. van Dijk is gereed om te worden verzonden maar moet gewijzigd worden.
 4. Activiteiten. De Eult, Hans Fokkens merkt hierover op dat het ROB definitief gezegd heeft dat daar geen toestemming voor graven gegeven zal worden, Veldactiviteiten sluiten; ook niet prikken. Brief aan Intendant wijzigen. (zie boven)
- 't Hoge Erf: Bart vraagt om het graven op zaterdag of zondag weer in stemming te brengen; reden: In verband met boodschappen doen en tevens wegens het feit dat Hans Fokkens slechts bij zeer grote uitzondering zaterdags aanwezig zal zijn. Uitslag: 8 man zondag, 4 man voor zaterdag 4 onthoudingen, Afgesproken wordt om zondagmorgen om de 14-dagen te beginnen met 21 augustus, op 't Hoge Erf door te gaan.
- Tocht naar Drenthe: Ank Westerling neemt op zich de tocht naar Assen Borger en Papalosekerk te organiseren op 11 september a.s.
- Heidewandeling over de Hilversumse heide heeft plaats gevonden op zaterdag 13 augustus en zal niet speciaal voor de ARWE georganiseerd worden.
- Voorgesteld wordt om bijvoorbeeld in november de Heer Pronk uit te nodigen een lezing te komen houden over restauratie van gevonden objecten.
- Ook wordt er voorgesteld om voor het volgend jaar een praktische cursus Opmeten en Tekenen te organiseren. Via ROB aanvragen.
5. Rondvraag. Ank Westerling deelt mee dat de Retnie van Niederhaverbeck gehouden zal worden op 16 september a.s.
 6. Volgende vergadering. zal gehouden worden op 5 oktober .; ten huize van Jo van den Brink, karel v.d. Heydenlaan 12,

7. Sluiting. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering om 22.45 uur.

De secretaris, Bart Braat.

AWN STUDIE- EN WERKKAMP 1977

De Projecten.

De thermen te Heerlen

Middeleeuwse pottenbakkersoven in Waubach (L)

Het A.W.N. Studie. en Werkkamp werd gehouden van 23 juli tot en met 6 augustus. Ik had mij opgegeven voor de tweede week. We logeerden in het Jongenspensionaat te Blijerheide. De Leiding hiervan berust bij de broedersfranciskaner, die uitstekend voor ons gezorg hebben. Zaterdagmiddag werden de nieuwkomers vanaf 15.00 uur opgewacht met koffie en kon je kennismaken met de andere deelnemers aan het werkkamp. In totaal waren we de tweede week met ca. 40 mensen.

Het werkkamp stond onder organisatorische leiding van de Heer Lubberding uit Deventer, die naar mijn mening het vuur uit z'n sloffen heeft gelopen om alles op rolletjes te laten lopen.

Zaterdagavond hield de Heer Jamar, hoofd oudheidkundige dienst van de gemeente Heerlen, een lezing over de thermen van Heerlen. De Heer Jamar gaf tevens de wetenschappelijke leiding bij de opgraving van de thermen. We hebben erg prettig met hem gewerkt: niets was hem teveel om het ons naar de zin te maken.

Zodag werd er een excursie gemaakt naar het Archeologisch Reservaat te Stein. Dit archeologisch reservaat is een museum voor de prehistorie van Stein en omgeving. De kern van het museum is een megalitisch gemeenschapsgraf, behorend tot de galerijgravencultuur van het Neolithicum. Het is ontdekt bij gelegenheid van een bandkeramisch onderzoek in april 1963.

Houtkoolresten leverden een ^{14}C -datering op van 2830 jaar voor Chr. met een speling van 60 jaar. Het galeriegraf is dus waarschijnlijk gelijktijdig met andere monumentale grafkulturen van West-Europa en de hunebedden (ganggraven) in het noorden van ons land, voorafgegaan aan de periode van de bekerkulturen.

Nadat we dit museum bezoch hadden, zijn we doorgereden naar Tongeren (België), waar we een bezoek brachten aan het Provinciaal Gallo-Romeis Museum. Dit museum is zeker een bezoek waard. Ik heb tenminste genoten van de prachtige sieraden, gebruiksvoorwerpen, munten enz.

Zondagavond werden we in groepen gedeeld. Het kwam hierop neer dat er een groep van ca. 20 mensen een dag in Heerlen was en dat de andere groep in Waubach aan het werk was. Zo wisselden we elke dag. Zelf heb ik 3 dagen in Heerlen en 2 dagen in Waubach gewerkt. Ik zal nu wat over de projecten vertellen.

De thermen te Heerlen.

Na de ontdekking in 1940/1941 zijn de thermen (thermae = warme baden) weer onder het zand verdwenen, wachtend op betere tijden waarin het mogelijk zou zijn ze vrij te leggen en toegankelijk te maken voor het publiek. Die tijd is thans aangebroken. Men is begonnen met de bouw van een complex, waarin ook de museumzalen worden ondergebracht en ruimten voor educatieve doeleinden. De thermen zullen dus overdekt worden. Het publiek kan op de loopbrug aanschouwen hoe dit Romeinse badhuis eruit heeft gezien.

Een andere vorm waarin gedrukte geschriften een grote verspreiding vonden, was het pamflet, dat meer dan het vlugschrift op de opinie-
vorming was afgestemd. Vaak voorzien van een spotprent werden be-
paalde personen gehekeld, misstanden aan de kaak gesteld of de
tegenstanders belachelijk gemaakt. De Hervorming heeft ontelbare
pamfletten gemaakt, vaak met overheidssteun, waarin de Katholieken
dan wel de Protestanten gelijk werden gesteld aan de duivel. Het
pamflet, een effectief propagandamiddel, blijft tot op de dag van
vandaag voortbestaan. (wordt vervolgd).

DE VUURSTEENKOERIER

NOTULEN VAN DE ARWE VERGADERING

gehouden op donderdag 18 augustus ten huize van Bart Braat.

1. Opening. De secretaris opent de vergadering en maakt zijn excuses voor het ontbreken van een punt op de agenda nl. Installatie van de voorzitter. De secretaris wijdt enkele woorden van dank aan de afwezige, scheidende voorzitter en geeft het woord aan Herbert Kwak die hierbij als voorzitter is geïnstalleerd.
 2. Bestuursmededeling. Volgende mededelingen komen van het Alg. Bestuur
 - a. Hr. Vrijlandt komt op 20 oktober in Berenstein praten over Ruysdael
 - b. op 28 september komt er, eveneens in Berenstein een lezing over het openluchtmuseum; door de hr. Stikvoort.
 - c. op 16 november zal de hr. Brouwer een lezing houden over Gouda en Goudse glazen.
 3. Correspondentie. De brief aan de Hr. van Dijk is gereed om te worden verzonden maar moet gewijzigd worden.
 4. Activiteiten. De Eult, Hans Fokkens merkt hierover op dat het ROB definitief gezegd heeft dat daar geen toestemming voor graven gegeven zal worden, Veldactiviteiten sluiten; ook niet prikken. Brief aan Intendant wijzigen. (zie boven)
- 't Hoge Erf: Bart vraagt om het graven op zaterdag of zondag weer in stemming te brengen; reden: In verband met boodschappen doen en tevens wegens het feit dat Hans Fokkens slechts bij zeer grote uitzondering zaterdags aanwezig zal zijn. Uitslag: 8 man zondag, 4 man voor zaterdag 4 onthoudingen, Afgesproken wordt om zondagmorgen om de 14-dagen te beginnen met 21 augustus, op 't Hoge Erf door te gaan.
- Tocht naar Drenthe: Ank Westerling neemt op zich de tocht naar Assen Borger en Papalosekerk te organiseren op 11 september a.s.
- Heidewandeling over de Hilversumse heide heeft plaats gevonden op zaterdag 13 augustus en zal niet speciaal voor de ARWE georganiseerd worden.
- Voorgesteld wordt om bijvoorbeeld in november de Heer Pronk uit te nodigen een lezing te komen houden over restauratie van gevonden objecten.
- Ook wordt er voorgesteld om voor het volgend jaar een praktische cursus Opmeten en Tekenen te organiseren. Via ROB aanvragen.
5. Rondvraag. Ank Westerling deelt mee dat de Retnie van Niederhaverbeck gehouden zal worden op 16 september a.s.
 6. Volgende vergadering. zal gehouden worden op 5 oktober .; ten huize van Jo van den Brink, karel v.d. Heydenlaan 12,

7. Sluiting. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering om 22.45 uur.

De secretaris, Bart Braat.

AWN STUDIE- EN WERKKAMP 1977

De Projekten.

De thermen te Heerlen

Middeleeuwse pottenbakkersoven in Waubach (L)

Het A.W.N. Studie. en Werkkamp werd gehouden van 23 juli tot en met 6 augustus. Ik had mij opgegeven voor de tweede week. We logeerden in het Jongenspensionaat te Blijerheide. De Leiding hiervan berust bij de broedersfranciskaner, die uitstekend voor ons gezorg hebben. Zaterdagmiddag werden de nieuwkomers vanaf 15.00 uur opgewacht met koffie en kon je kennismaken met de andere deelnemers aan het werkkamp. In totaal waren we de tweede week met ca. 40 mensen.

Het werkkamp stond onder organisatorische leiding van de Heer Lubberding uit Deventer, die naar mijn mening het vuur uit z'n sloffen heeft gelopen om alles op rolletjes te laten lopen.

Zaterdagavond hield de Heer Jamar, hoofd oudheidkundige dienst van de gemeente Heerlen, een lezing over de thermen van Heerlen. De Heer Jamar gaf tevens de wetenschappelijke leiding bij de opgraving van de thermen. We hebben erg prettig met hem gewerkt: niets was hem teveel om het ons naar de zin te maken.

Zodag werd er een excursie gemaakt naar het Archeologisch Reservaat te Stein. Dit archeologisch reservaat is een museum voor de prehistorie van Stein en omgeving. De kern van het museum is een megalitisch gemeenschapsgraf, behorend tot de galerijgravencultuur van het Neolithicum. Het is ontdekt bij gelegenheid van een bandkeramisch onderzoek in april 1963.

Houtkoolresten leverden een ^{14}C -datering op van 2830 jaar voor Chr. met een speling van 60 jaar. Het galeriegraf is dus waarschijnlijk gelijktijdig met andere monumentale grafkulturen van West-Europa en de hunebedden (ganggraven) in het noorden van ons land, voorafgegaan aan de periode van de bekerkulturen.

Nadat we dit museum bezoch hadden, zijn we doorgereden naar Tongeren (België), waar we een bezoek brachten aan het Provinciaal Gallo-Romeis Museum. Dit museum is zeker een bezoek waard. Ik heb tenminste genoten van de prachtige sieraden, gebruiksvoorwerpen, munten enz.

Zondagavond werden we in groepen gedeeld. Het kwam hierop neer dat er een groep van ca. 20 mensen een dag in Heerlen was en dat de andere groep in Waubach aan het werk was. Zo wisselden we elke dag. Zelf heb ik 3 dagen in Heerlen en 2 dagen in Waubach gewerkt. Ik zal nu wat over de projekten vertellen.

De thermen te Heerlen.

Na de ontdekking in 1940/1941 zijn de thermen (thermae = warme baden) weer onder het zand verdwenen, wachtend op betere tijden waarin het mogelijk zou zijn ze vrij te leggen en toegankelijk te maken voor het publiek. Die tijd is thans aangebroken. Men is begonnen met de bouw van een complex, waarin ook de museumzalen worden ondergebracht en ruimten voor educatieve doeleinden. De thermen zullen dus overdekt worden. Het publiek kan op de loopbrug aanschouwen hoe dit Romeinse badhuis eruit heeft gezien.

Het gebouw is geïndetificeerd als een thermengebouw en wel behorend tot het "rijen-type". Hiermee wordt een badgebouw bedoeld waarvan de vertrekken achter elkaar liggen. Wat moeten wij verstaan onder thermen? Alleen een openbaar badhuis, zoals wij dat nu nog in Nederland kennen, of was het meer? Men kreeg toegang na betaling, ontkleedde zich in het kleedlokaal en ging vervolgens naar de zweetruimte. In dit ronde vertrek brandde een vuur en was de temperatuur, mede door de vloer- en wandverwarming, vrij hoog (50 à 55 °C). Na dit heteluchtbad volgde een warmwaterbad, daarna de langzame afkoeling in het lauwwatervertrek met eventueel massage en tenslotte de algehele afkoeling in de bassins van het koudwatervertrek.

Zo'n bad in een Romeins thermengebouw was dus niet zozeer een wasbeurt als wel een gezondheidsbad. Je kan het vergelijken met onze moderne sauna's. Bovendien waren er in dit thermengebouw ruimten voor sportbeoefening en een openluchtzwembad. Wie maakten er nu gebruik van deze thermen?

Te oordelen althans naar wat de Heerlense bodem ons aan vondsten heeft prijsgegeven, zijn dit gewone burgers, neringdoenden, ambtenaren, handwerkslieden, gepensioneerde militairen, herbergiers en hun gezinnen geweest.

Middeleeuwse pottenbakkersoven in Waubach.

De aanwezigheid van de oven werd enkele jaren geleden ontdekt, toen men bij het verwijderen van een heg pottenbakkersscherven vond. Het ROB stelde vast dat de scherven stamden uit de vroegere perioden van Het Limburgse aardewerk.

De opgraving in Waubach stond onder leiding van de Heer Bruyn van het ROB. Begonnen werd met het graven van een proefsleuf om de plaats van de oven te kunnen ontdekken.

In tegenstelling tot de thermen te Heerlen wisten wij niet wat er in Waubach te voorschijn zou komen.

Daar ik de tweede week ben geweest, ben ik mag ik wel zeggen gespaard gebleven voor het echte zware werk. Het was nl. een vlak terrein, dat nog geheel afgegraven moest worden. Toen wij maandag dan ook op het werk kwamen lag de oven al bloot. Eén ploeg ging verder met afgraven terwijl voor de andere ploeg het intekenwerk en het lospeuteren van de scherven was weggelegd. De mannen spitten meestal, terwijl de vrouwen het wassen van de scherven op zich namen. Dozen vol scherven zijn er uit de oven gehaald. Eerst moest alles bewaard blijven, maar op het laatst waren het er zo ontzettend veel, dat alleen de randjes bodempjes en scherven met een motief erop apart gehouden moesten worden.

Op zich was het werk in Waubach leuker, omdat je steeds voor verrassingen kwam te staan; vooral toen bleek dat het niet één oven was maar 4 volgens de Heer Bruyn. We zijn dan ook lang niet klaargekomen en het zal dan ook nog wel enige weken duren voordat de Heer Bruyn alle gegevens verzameld heeft.

Maandagavond hield de Heer Kraaijenhagen (voorzitter van de AVL) een lezing over vuursteenmijnbouw in Rijckholt, naar welke mijn we woensdagavond een excursie gemaakt hebben.

Dinsdagavond hadden we onze vrije avond, Donderdagavond hield de Heer Bruyn een lezing over de middeleeuwse pottenbakkersoven.

Uiteraard werden we vrij gelaten om alle lezingen bij te wonen en om aan alle excursies deel te nemen, maar de meeste waren interessant genoeg om bij te wonen.

De pers had ook veel belangstelling voor ons werk. Er zijn zeker 3 à 4 artikelen verschenen in het Limburgs Dagblad.

De gemeente Heerlen heeft ons trouwens ook niet met stille trom laten vertrekken. De laatste dag (vrijdag) werd door haar een receptie aangeboden in het in aanbouw zijnde museum. Het gemeente bestuur was vertegenwoordigd door de loco-burgemeester, die ons het prachtige kalenderboek van de thermen aanbood.

Vrijdagavond werd er een afscheidsavond gehouden, die ontzettend gezellig was. Zaterdagmorgen nog koffiedrikken met elkaar en daarna keerden we huiswaarts.

In oktober wordt de reünie gehouden, zodat we de honderden foto's en dia's die gemaakt zijn kunnen bekijken.

Ik kan het iedereen aanbevelen om ook eens mee te gaan. Het was erg gezellig zo met elkaar en ikzelf heb er veel veel van geleerd.

Meta Reitsma.

E N P
G K I T

NASPEURINGEN NAAR TUFSTENEN RESTEN VAN KERKJE TE ANJUM

De Ned. Hervormde kerk te Anjum in de gemeente Oost-Dongeradeel (Fr.) kan bogen op een van de best bewaarde, uit tufsteen opgetrokken gereduceerde westwerken in ons land, zo schrijft de Heer H. Halbertsma in "Archeologisch Nieuws". De Heer Halbertsma is verbonden aan de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.

Er bestaan aanwijzingen, aldus de Geer Halbertsma, dat de kerk te Anjum eenmaal aan St. Michael was gewijd, dan wel een altaar bezat, waaraan de verering van deze aartsengel verbonden was. In laatste geval zal dit zijn opgesteld geweest in te torenkapel.

St. Michael werd ook in Friesland bij voorkeur vereerd op een hooggelegen plaats, gelijk de kerk op de hoge terp van Almenum, naderhand opgenomen in de vesten van Harlingen, Sibrandus Leo deelt in zijn kroniek van het Witherenklooster "Mariendal" te Lidlum bovendien mede dat het in 1186 vanuit Lidlum gestichtte vrouwenklooster te Bijum in Baarderadeel de naam St. Michaelsberg verkreeg, omdat het boven op een terp stond.

Voor het overige hebben er in de Friese kunststreken opmerkelijk veel van dergelijke kerkjes met ingebouwde torens gestaan, waarbij het aantal bewaard gebleven voorbeelden nog kan worden uitgebreid met de exemplaren welke wij door kerkopgravingen op het spoor gekomen zijn. De restauratie van de Anjumer kerk stelde de ROB in de herfst van het jaar 1975 in de gelegenheid basporingen te doen naar de resten van de tufstenen kerk waarvan thans slechts de toren met de aansluitende nevenruimsten overeind staan. Ofschoon van de voeting uitsluitend verspreide brokken tuf meet "in situ" lagen tekenden de funderingsgreppels zich scherp tegen de ondergrond af zodat de omtrekken van de tufstenen kerkschip met weinig moeite vastgesteld en ingemeren konden worden.

Grondslag.

De Anjumer kerk staat op de kruin van de zeer hoge dorpsterp en vormt mede daardoor een uiterst markant punt in het landschap. Teneinde de tufstenen kerk een hechte grondslag te geven hadden de bouwers in de ondergrond een diep cunet uitgedolven en dit opgevuld met vast aangestampte schepgruis, welk materiaal men in Friesland "skil" pleegt te noemen. Een werkwijze, welk in de Friese streken van klei veelvuldig toepassing vond voor tufstenen zowel als bakstenen kerken uit de 12e en 13e eeuw.

De beide zijmuren van het tufstenen zaalkerkje lagen in het verlengde van de flanken van de westbouw, althans in haar oorspronkelijke gedaante, en werden naar het oosten afgesloten door een iets versmalde, halfronde koornis. De lengte van de tufstenen kerk bedroeg, buitenwerks gemeten, 26.5 meter, de breedte 9.25 meter.

Gewelven.

Had men bij de bouw van het westwerk meteen reeds stenen gewelven geslagen over de onderste verdieping van de toren zowel als de flankerende nevenruimten, over het kerkschip heeft men zulks eerst naderhand gedaan. Op één plaats tegen de binnenzijde van de zuidelijke tufstenen kerkmuur, bleek de achteraf eerst aangebrachte, uit gele kloostermoppen opgemetselde voeting van een liseen te zijn aangebracht, welke kennelijk bedoeld was een bakstenen verwulft te schragen. Mogelijk vond deze bouwbedrijvigheid tegelijk plaats met het verhogen van de toren en kreeg een en ander zijn beslag eer de 13e eeuw verstreken was.

Er zijn enige argumenten aan te voeren dat het tufstenen schip in de 13e eeuw tevens met een nieuw bakstenen koor werd uitgelegd, ofschoon de grondvesten van deze veronderstelde verlenging niet werden teruggevonden. De vele begravingen en grafkelders kunnen hieraan debet zijn geweest. De hagioscoop in de noordelijke kerkmuur is intussen noch gericht geweest op het koor van de tufstenen kerk, noch op, dat van het huidige kerkgebouw.

Hoe het zij, het duurde tot de 15de eeuw eer de kerk haar tegenwoordige gedaante verkreeg. Hierbij werd een gedeelte van de noordelijke tufstenen kerkmuur in het opgaande werk van het nieuwe kerkschip opgenomen. De nieuwe zuidelijke kerkmuur werd daarentegen 6 voet naar buiten weggeschoven terwijl het nieuwe vijfzijdiggesloten koor de kerk 15 meter langer maakte.

Zijkapel.

Hoogst waarschijnlijk heeft er tegen de nieuwe zuidelijke zijmuur een sacristie of zijkapel gestaan omdat de fundering zowel als het opgaande werk een onderbreking vertonen als was hierin bij de bouw een doorgang uitgespaard welke in later tijd weer werd opgevuld. In de noord-west hoek van de kerk kwam voorts een fundering te voorschijn welke in indruk wekt eenmaal een doopvont te hebben gedragen, dicht naast de noorder toegangsdeur geplaatst. Aangezien het nieuwe kerkschip breder was dan het tufstenen moesten maatregelen worden getroffen de zuidelijke flank van het westwerk daarbij aan te passen. Men brak deze aanbouw gedeeltelijk af en verving het verwijderde nuurwerk door een bakstenen onderbouw, waarvan de zuidmuur wederom in het verlengde kwam te liggen van de zuidelijke kerkmuur.

(overgenomen uit het dagblad Cobouw d.d. 12 augustus 1977)

OUDE GRAVEN GEVONDEN

Dwingeloo, donderdag, Bij de radiotelescoop in Dwingelo zijn twee voorhistorische graven ontdekt. De twee Krafheuvels stammen uit het midden van de bronstijd. In deze meer dan 5000 jaar oude monumenten heeft het Biologisch archeologisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Groningen drie boomkisten gevonden. In één heuvel lag het geraamte van een prehistorische bewoner, in de andere twee.

BOEMERANGS

In een Australisch moeras zijn bij het turfsteken boemerangs ontdekt, die tien tot twaalfduizend jaar oud zijn. Dr. R.A. Luebbers van de Nationale Australische Universiteit schreef in Nature over de nederzettingen, die in de Steentijd aan het toenmalige meer gelegen moeten hebben. Volgens hem moeten de mensen, die dat gebied bevolkten, reeds een grote handigheid gehad hebben in het maken van gereedschappen.

OUD SCHIP

Engelands oudste schip is bij toeval uit het moeras van Seasaltar opgegraven. Het werd bij de ontwatering van dat gebied geheel in klei ingebed, aangetroffen. De lengte van het vaartuig is oorspronkelijk 13 meter geweest en de breedte 2.60 meter. Het gaat hier om een typisch Vikingschip met hoge steven. Een vaste mast heeft het niet bezeten. Het houtwerk stamt uit inheemse eiken en bleek ruwer, grover en zwaarder te zijn dan gewoonlijk, zodat het vermoeden bestaat dat het schip ouder is dan de uit de 7e eeuw gedateerde schip van Sutton Hoo. Ook kunnen we het beschouwen als een degeneratieverschijnsel van de scheepsbouwkunst uit latere perioden. Zekerheid kunnen we nog niet verkrijgen zolang de ouderdomsbepaling op basis van radio-koolstof nog niet heeft plaatsgevonden. In elk geval hebben wij met een unieke vondst te doen, die meer licht zal werpen op de tijd van de Vikingers en hun rooftochten.

OUDE TANDEN

De geschiedenis van de mens reikt dieper in het verleden dan wij wel denken. Onlangs zijn Franse geleerden eindelijk na lang zoeken erin geslaagd de oudste bewijzen van mensen op aarde in handen te krijgen. Zij hebben namelijk aan de Omo rivier in Ethiopië het oudste werktuig ter wereld gevonden! Het betreft hier een dubbelzijdig behouwen scherp wekktuig uit kwarts. Tot grote verrassing van de onderzoekers vonden ze in de nabijheid van dit blijk van menselijke activiteit eveneens een aantal tanden, die behoord moesten hebben aan twee verschillende mensentypen. Met vrij grote nauwkeurigheid hebben wij m.b.v. ultramoderne methoden de absolute ouderdom van de aardlaag waarin de vondsten gedaan waren, bepaald en vastgesteld op 3.3 miljoen jaar. Dit betekent dat ook het werktuig en de tanden zo oud zijn. Nog nooit eerder is iemand gestoten op zulke oeroude gebruiksvoorwerpen of menselijke fossielen of versteningen. Wel zijn veel oudere fossielen van aapmensachtigen gevonden, maar deze vormen een apart hoofdstuk en staan buiten deze vondst aan de Omo.

AGENDA:

Programma van lezingen, georganiseerd door onze vereniging in dit najaar:

Woensdag 28 september a.s. Lezing door de Heer Stikvoort met als onderwerp "Het Nederlands Openluchtmuseum, waarom en Hoe?"

Plaats: Café Berenstein aan de Zandvoortweg te Baarn

Aanvang 20.00 uur.

Zie ook artikel op bladzijde 2

Donderdag 20 oktober a.s. Lezing van de Heer Vrijlandt te Hilversum over het huis en de familie Ruysdael.

In tegenstelling tot hetgeen werd vermeld in de agenda van het vorig nummer is de plaats van de lezing nog niet bekend. U krijgt tijdig bericht.

De lezing begint om 20.00 uur.

Zie ook artikel op bladzijde 2.

Woensdag 16 november a.s. Lezing door de Heer Brouwer te Baarn over Gouda en de Goudse Glazen.

Plaats Café Beerenstein.

Tijd 20.00 uur.

Aan dit nummer werkten mee:

Mevrouw van Erpers-Royaards,

Mevrouw Astro,

De Heer Kwak,

Meta Reitsma,

Mevrouw van Honstede

De tekst werd getypt door Loes van den Brink

Voor het stencillen, sorteren, nieten etc. zorgden:

Nel en Evert Kuyt.

- Wetenschappelijke analyse
- Deskundig advies, behandeling en verzorging
- verfijnde haarwerken, van zeer eenvoudig tot buitengewoon exclusief
- 'vriendelijke' tarieven.

WETENSCHAPPELIJK

HAARINSTITUUT

Herman J. Egberts

LAANSTRAAT 20 BAARN TELEFOON 02154/3173

**Met Sambal,
Ketjap,
sauzen, kruiden,
tafelzuren
van Conimex,**

**de oosterse
keuken thuis!**

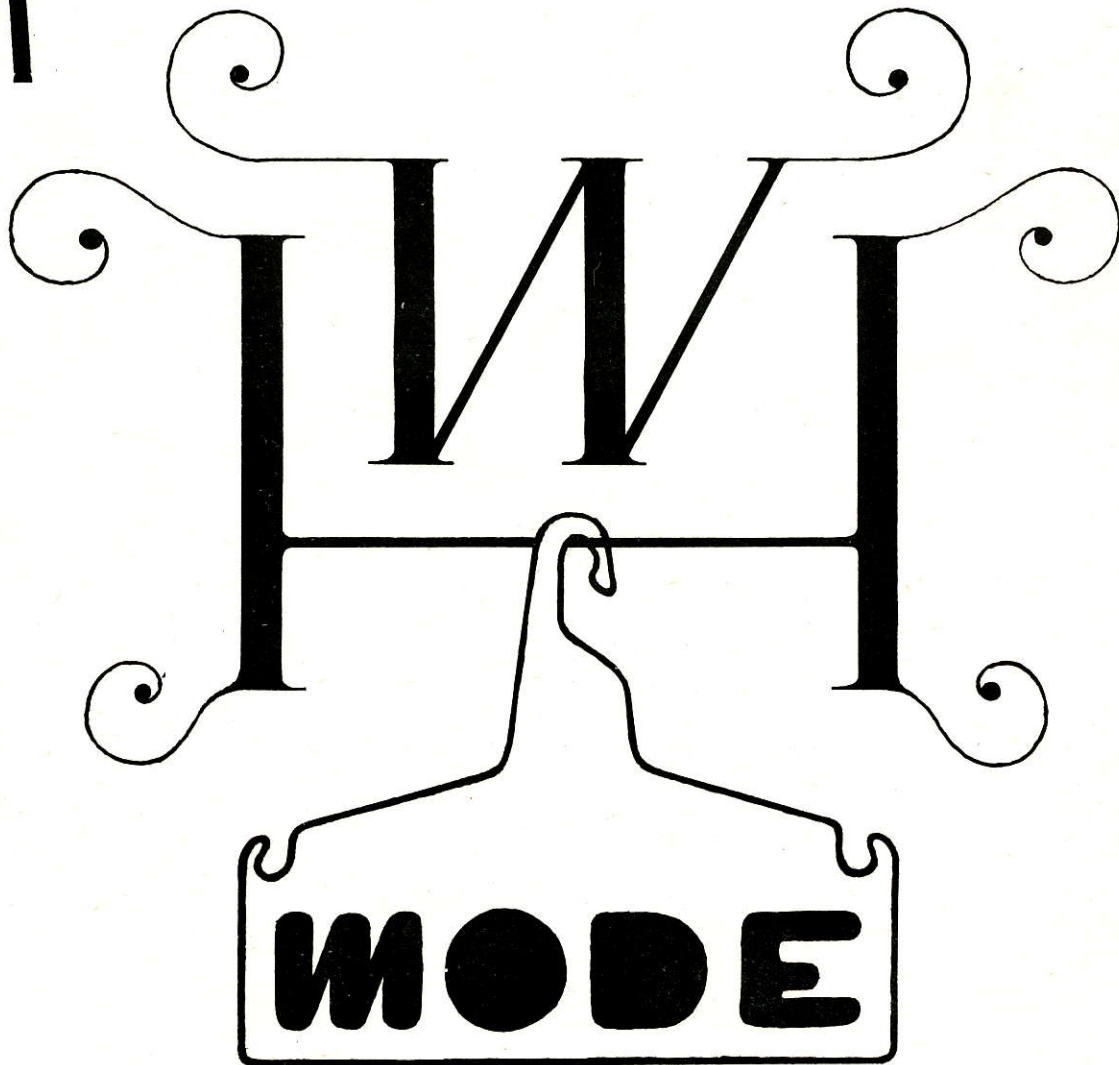
Conimex®

Fam. G. Grootendaal.

~~Ben. Jansen t.s.~~
v. Beethovenlaan 5

wim hogeveen herenkleding

MODE

laanstraat75

baarn

tel. 14036.